

Geschiedenis van het Belgisch walvisonderzoek in de numismatiek

Inleiding

Reeds meer dan duizend jaar geleden was er in het Vlaamse kustgebied commerciële belangstelling voor walvissen als voedselbron. Verscheidene historische bronnen uit de 9de, 10de en 11de eeuw wijzen duidelijk op walvisvangst, die vanuit kleine schepen bedreven werd. Op verscheidene Vlaamse markten was regelmatig walvisvlees te koop en grote stukken werden als delicatessen naar het binnenland vervoerd. Sommige visserscorporaties hadden de verplichting een stuk van elke gevangen walvis af te staan aan hun landheer of abdijs. Ook het walvisbalein werd in die tijd bewerkt voor verschillende doeleinden.

De handel in al die producten heeft vooral centraal gestaan in Bonen (Boulogne) en Kales (Calais) en dit doet vermoeden dat het Nauw van Kales een zeer speciale positie bekleedde in die walvisvangst. In 1456 had de Graaf van Vlaanderen zijn eigen walvisvangstboot op de Noordzee en in 1606 vertrokken nog walvisvaarders uit de haven van Brugge.

Wat de middeleeuwse walvisjacht betreft, zijn het vooral de vissers van Wenduine geweest, die op dat gebied bekendheid verworven. Het wapen van Wenduine vindt zijn oorsprong in een kenteken uit 1425 van een vissersgilde. Dit stelt een schip voor dat op zee vaart. Aan de mast hangt een schild waarop een bruinvis prijkt, doorboord door twee schuingekruiste harpoenen. Dit schild stond ook op de banier van de gilde, samen met de spreuk *Med tarpoen sonder pardoen*.

De bruinvis *Phocoena phocoena* is een zoogdier uit de orde der tandwalvissen. Wanneer in 1711 een beloega *Delphinapterus leucas* in de Schelde verdwaalt en nabij Dendermonde gevangen wordt, wordt het kadaver in enige steden tentoongesteld als voorbeeld van een jonge walvis; weliswaar is er een schilderij van gemaakt, maar verder haalt het dier, als onderdeel van de ommeegang van Dendermonde, slechts de folkloristische belangstelling. Ook duiken er walvissen op in de ommeegangen van Lier en Antwerpen.

Het heeft geduurd tot het werk van Carolus Linnaeus (1758) voor balein- en tandwalvissen eindelijk en definitief bij de zoogdieren werden ingedeeld. In de tiende druk van *Systema naturae* werden de walvissen verplaatst van de vissen naar de zoogdieren.

Stadsmedaille anoniem 20ste eeuw: Ag – 247 g. – 90 mm.
Zilvermerk op de rand.

Vz. Wapenschild van **Wenduine**.
Wapenspreuk “**Med tarpoen, sonder pardoen**”.

Kz. Blanco

schaal ¾

Gemeentepening: alpaca – 16 g. – 35 mm. – rand gekarteld.

Vz. * **RODE POORT** * 1317

Kz. Bovenaan **100 STOETEN**

In het veld de walvis als ommegangsfiguur in de Antwerpse ommegang.

Onder de afsnede **DE ANTWERPSCHE OMMEGANG**

UITGEGEVEN OP 15 SEPT. 1982

schaal 1/10

Galtié, André (1908-1998) Ae – 159 g. – 68 mm.

Vz. **CAROLVS LINNÆVS** in de traditionele kleding van de Sami bevolking van Lapland met Linnaeusklokje in de rechterhand. Aan zijn riem hangen een kalender in runenschrift en een zakje van rendierbont. In zijn linkerhand een magische trommel, waarvan het bezit in Lapland strafbaar was; deze had hij van een bevriende hoogleraar in Uppsala gekregen. Afbeelding naar een schilderij van Martin Hoffman (1737).

Onderaan cijfer **4** en naam medailleur **GALTIE**

Kz. **SYSTEMA / NATVRÆ / 1735**

Indeling van de planten naar de kenmerken van de voortplantingsorganen: de stampers en meeldraden.

Stempel in rand: **BRONZE**

De periode van Van Beneden

Louis Paret (1777-1859) was taxidermist en had een herbergmuseum bij het sas van Slijkens te Bredene met skeletten van walvisachtigen. Zo zijn er door dit initiatief talrijke exemplaren,

die tussen 1830 en 1850 op de Belgische kust gestrand zijn, bewaard gebleven. Dit stimuleerde de belangstelling voor walvisachtigen ook bij niet-dierkundigen.

De plantenkundige Du Mortier (1797-1878) heeft een goede beschrijving gepubliceerd van de toen nog amper bekende spitsnuitdolfijn uit Paret's verzameling onder de naam van *Delphinorhynchys micropterus*, thans *Mesoplodon bidens*.

De Leuvense hoogleraar Pieter-Jan van Beneden (1809-1894) was echter het meest onder de indruk van Paret's cetaceënverzameling. De jaren zestig van de 19de eeuw waren in België een tijdperk van opbloeiend onderzoek van walvisachtigen. In die periode begon Van Beneden met een grote monografie. Samen met zijn Franse collega Gervais zou hij in Parijs een uitzonderlijk werk, de 'Ostéographie des Cétacés vivants et fossiles', publiceren. Ondanks onnauwkeurigheden, vooral in het gedeelte van Van Beneden over de baleinwalvissen, blijft dit werk van monumentale aard.

Wiener, Charles (1832-1888) Ae – 44 g. – 50 mm.

Vz. Du Mortier zijn hoofd naar links binnen een parelrand.

Onderaan **CHARLES WIENER**

Kz. Tussen parelrand **FELIX QVI POTVIT RERVVM COGNOSCERE CAVSAS** ✘

In het veld onder een lauwertak **VIRO DOCTISSIMO / B.C. DU MORTIER / DE RE BOTANICA / OPTIME MERITO / MDCCCLXXVIII**

Ed. Geerts. F (1826-1889) Ae – 71 g. – 55 mm.

Vz. Binnen een parelrand, P.J. Van Beneden zijn hoofd naar links.

Kz. Binnen een parelrand onder een lauwerkrans met palmtak en lint met daarop de tekst **PALEONTOLOGIA ANATOMIA ZOOLOGIA** in het veld de tekst **VIRO / DOCTISSIMO ET CELEBERRIMO / P.J. VAN BENEDEN / PER DECEM JAM LUSTRA / IN UNIVERSITATE CATHOLICA / LOVANIENSI / PROFESSORI / MDCCCXXXVI - MDCCCLXXXVI**

Wiener, Jacques (1815-1899) Ae – 55 g. – 50 mm

Vz. Binnen een sierrand het wapenschild van de stad Mechelen, gedragen door twee griffoenen, met helmteken en wapenspreuk **IN FIDE CONSTANS** onderaan **J. WIENER**

Kz. Binnen een sierrand onder een zespuntige ster in het veld de tekst **★ / CIVI SUO / PRÆCLARO / P.J. VAN BENEDEN / PER ANNOS XL IN UNIV. / LOVAN. DOCENTI SCIENTIIS / NATURALIBUS DOCTISSIMO / CIVITAS MECHLINIENSIS / DEDICAVIT / A° MDCCCLXXXVII / ★**

Devreese, Godefroid (1861-1941) Ae – 127 g. – 78 × 58 mm.

Vz. **Edouard VAN BENEDEN** in de afsnede. Zijn buste naar links.

Kz. Blanco.

Edouard Van Beneden, zoon van Pieter-Jan Van Beneden, die na een reis naar Brazilië een nieuwe soort dolfijn had menen te onderscheiden, *Sotalia brasiliensis*, en die, toen hij hoogleraar was geworden aan de universiteit te Luik, de verzameling cetaceëen heeft uitgebreid, heeft naderhand een andere richting gekozen en is cytoloog geworden.

Bibliografie:

W.M.A. De Smet: *Geschiedenis en huidige toestand van het onderzoek over cetaceëen in België*. Lutra 1979 Vol. 21: 25-36.

Pierre Mannaert

Dit artikel werd gepubliceerd in Muntklapper 108, oktober-november-december 2020